

15. Reitynh stran po VVP na dushu naseleniya. 2017 h. / <http://investorschool.ru/rejting-stran-po-vvp-na-dushu-naseleniya-2017>. Data zvernennia 27.11. 2017

16. V Ukraini nainyzhchyi VVP na dushu naselennia sered krain SND // Ekonomichna pravda. – 26 zhovtnia 2017 r. (data zvernennia 8.12. 2017)/<https://www.epravda.com.ua/news/2017/10/26/630495/>.

17. Kreml vykorystovuiuie shtuchnyi intelekt dlia posylennia armii ta propahandy // Espresso, 13 veresnia 2017r. - https://espresso.tv/news/2017/09/13/kreml_vykorystovuyue_shtuchnyy_intelekt_dlya_posylennya_armiyi_ta_propagandy_futurism (data zvernennia 21.12.2017).

18. Shtuchnyi intelekt, Putin i my // Ukrainska pravda, 7 veresnia 2017 r.- <http://blogs.ppravda.com.ua/authors/kuleba/59b109d324e91/> (data zvernennia 21.12.2017).

19. Armiia robotiv. Maibutnie zbroinykh syl SShA // KorespondentT. net. – 4 hrudnia 2017 r. - <https://ua.korrespondent.net/world/3913808-armiia-robotiv-maibutnie-zbroinykh-syl-ssha> (data zvernennia 21.12.2017).

20. Avtomatyzovani robototekhnichni systemy ozbroien: novyi vyklyk voienii bezpetsi Ukrainy // Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen - <http://www.niss.gov.ua/articles/2495/> (data zvernennia 25.12.2017).

Globalization process has been rapidly changing the world around us and influencing all the spheres of social life, particularly geopolitics which is the most important trend of the 21st century. The most powerful states use it to realize their interests in international affairs, it is vitally important in adopting military doctrines; geopolitics and globalization are the basis for global ideology.

Modern geopolitics is dynamic enough to promptly respond to challenges of global world by means of transforming and absorbing new concepts, trends, factors, etc., areas of its concern include not only politics but also other spheres of human life such as economics, demography, communities, etc.

Geopolitical factors (territory, population, availability of raw material) cannot carry out their basic mission in a constantly changing world, they are not so compelling for the firm establishment of a state, focus and perspectives of their perception and implementation have changed. For example, territorial factor is lower than per capita GDP, population is not so important as its qualities (intellectual level, the number of juveniles, fertility rate, feeling of happiness, tolerance for stress). Representatives of classic geopolitics did not favour education and now it is a fundamental prerequisite for national security of any country. In the future rightsizing of the army and different types of weapons will be significant so far but soldiers' skills in maintenance of new types of weapons are as relevant as ever (educational level, abilities to fulfill the tasks as a team, psychological component are the key components in such skills formation). Science (science in general and scientists in particular) and technology development of a state is as important as availability of raw material under global objective reality. Artificial intelligence becomes the essential trend of our globalized era and will surely guide further global development. In view of the impact of global changes quantitative characteristics of geopolitical factors have changed into qualitative ones: education, intellectual development, artificial intelligence, etc. And the states neglecting science and technology development will lag behind globalization.

Key words: *globality, geopolitics, geopolitical factors, territory, population, education, artificial intelligence.*

УДК 328.1 (437.6)

ББК 66.3(4Сло)

Анатолій Ключкович

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ В СЛОВАЧЧИНІ: ІНСТИТУЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНА ДИНАМІКА

В статті висвітлено розвиток інституту парламентаризму в Словацькій Республіці крізь призму конституціоналізму та політичних трансформацій. Проаналізовано партійне представництво в парламенті впродовж 1990-2016 рр., виокремлено проблемні аспекти функціонування словацького парламентаризму. Зроблено висновок, що фрагментація, деконцентрація і плюралізація партійної системи створюють ризики для стабільності парламентської демократії.

Ключові слова: *Словацька Республіка, парламентаризм, поділ влади, конституційна модель, політичні партії, демократизація.*

Постановка проблеми. Інституційні характеристики словацької парламентської демократії визначають центральне місце парламенту в системі органів державної влади.

Конституційна та політична вага парламенту проявляється, насамперед, у взаємодії з іншими органами державної влади, відносини між якими в політичній практиці не завжди є злагодженими. Партійно-політична складова вносить свої корективи у функціонування словацького парламентаризму як системи політичного представництва. В контексті демократичного транзиту розвиток парламентаризму в Словаччині був позначений пошуком суспільного консенсусу, інституційної рівноваги, стабільності партійного представництва та ефективності політичної взаємодії. Чимало проблемних аспектів функціонування інституту парламентаризму в Словацькій Республіці (далі СР) аналогічно актуалізуються у вітчизняному політичному контексті, відтак потребують дослідницької уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Словацький парламентаризм є предметом наукових студій як теоретичного, порівняльного характеру, так і конкретно-спрямованих досліджень, що висвітлюють окремі аспекти парламентської демократії в Словаччині. На розвитку парламентаризму в умовах європейської інтеграції Словаччини зосередили свою увагу Д. Малова, Е. Лаштіц, М. Рибар. Історію та сучасні тенденції розвитку словацьких парламентських партій досліджували Д. Лешка, Ю. Марушіак, Г. Месежніков, М. Цірнер. Аналіз конституційно-правових засад парламентської форми правління в Словаччині здійснили П. Горват, В. Копча, В. Лемак, Л. Орос. Проблема поділу влади та роль партій у словацькій парламентській демократії й надалі залишаються контроверсійними темами для наукових дискусій і досліджень.

Метою статті є аналіз інституційних і партійно-політичних аспектів розвитку парламентаризму в Словаччині в контексті демократичних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Словацьку модель парламентаризму можна розглядати як втілення історичних традицій, прогресивного світового досвіду, так і результат актуальних суспільних запитів і розстановки політичних сил. Словаччина має визначені парламентські традиції, які обумовлені розвитком політичної репрезентації словаків у рамках різних державних утворень: в імперській Австро-Угорщині (1867-1918 рр.), в республіканській Чехословаччині міжвоєнного періоду (1918-1939 рр.), в авторитарній Словацькій республіці (1939-1945 рр.), в Чехословаччині повоєнних років і часів розбудови соціалізму (1945-1990 рр.), а також в постсоціалістичній федеративній державі чехів і словаків (1990-1992 рр.). З 1 січня 1993 р. Словацька Республіка як самостійна держава розбудовує парламентську демократію.

В конституційну модель словацького парламентаризму закладені норми і принципи, які сприяють її раціональному функціонуванню: розмежування законодавчої, виконавчої та судової влади; пряма і непряма форма демократичного волевиявлення народу; вільний мандат депутата; широкий перелік законодавчих, установчих і контрольних повноважень парламенту; відповідальність уряду перед парламентом; одержання *урядом інвестирури* у парламенті; обмежені повноваження всенародно обраного президента (парламентський спосіб обрання до 1999 р.) [6]. Словацький парламент є однопалатним представницьким органом, склад якого формується раз на чотири роки за пропорційною системою виборів в єдиному загальнодержавному окрузі.

Партійна основа відіграє ключову роль у формуванні та функціонуванні парламенту, попри мінімальну увагу до інституту політичних партій у тексті Конституції СР. Інституційні можливості для впливу партій відриті через партійні списки пропорційної виборчої системи, партійні клуби як елементи політичної структуризації парламенту, формування і функціонування парламентсько-урядових коаліцій та ін. Поряд з інституційними характеристиками важливе значення в

простеженні динаміки словацького парламентаризму мають вибори. З парламентськими виборами 1990-2016 рр. співвідносяться і межі електоральних циклів, що фіксували поточну розстановку партійно-політичних сил.

Інституціоналізація парламентської демократії в Словаччині розпочалася після падіння комуністичного режиму в 1989 р., в контексті розпаду Чеської та Словацької Федеративної Республіки (далі ЧСФР) і конституювання самостійної СР. Склад словацького парламенту в цей період був сформований за результатами виборів 1990 і 1992 рр., які відбулися в рамках ЧСФР. Саме депутати цих скликань ухвалювали правові основи для демократичних перетворень і створення самостійної словацької держави. Партійне представництво в Словацькій національній раді (1990-1992 рр.) було плюралістичним, поляризованим і відображало різні сегменти ідеологічного спектру (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Партійне представництво в Словацькій національній раді та Національній раді СР за результатами парламентських виборів 1990-2016 рр.[4].

Рік виборів	Парламентська більшість (кількість депутатів)	Парламентська опозиція (кількість депутатів)
1990	ГПН (48), ХДР (31), ДП (7)	СНП (22), КПС (22), Співжиття – УХДР (14), ПЗ (6)
1992	РЗДС (74), СНП (15)	ПДЛ (29), ХДР (18), Співжиття – УХДР (14)
1994	РЗДС – СПС (61), АРС (13), СНП (9)	Блок «Спільний вибір» (18), Угорська коаліція (17), ХДР (17), ДС (15)
1998	СДК (42), ПДЛ (23), ПУК (15), ПГП (13)	РЗДС (43), СНП (14)
2002	СДХС (28), АНГ (15), ПУК (20), ХДР (15)	РЗДС (36), Напря́м (25), КПС (11)
2006	Напря́м – СД (50), СНП (20), НП – РЗДС (15)	СДХС – ДП (31), ПУК (20), ХДР (14)
2010	СДХС – ДП (28), СіС (22), ХДР (15), Міст (14)	Напря́м – СД (62), СНП (9)
2012	Напря́м – СД (83)	ХДР (16), ЗЛіНО (16), Міст (13), СДХС – ДП (11), СіС (11)
2016	Напря́м – СД (49), Міст (11), СНП (15), Мережа (10)	СіС (21), ЗЛіНО (19), Котлеба-НПНС (14), Ми родина – Борис Коллар (11)

Примітка. Скорочення назв партій: АНГ – Альянс нового громадянина, АРС – Асоціація робітників Словаччини, ГПН – Громадськість проти насилля, ДП – Демократична партія, ДС – Демократичний союз, ЗЛіНО – Звичайні люди і незалежні особистості, КПС – Комуністична партія Словаччини, СДХС – Словацький демократичний і християнський союз, РЗДС – Рух за демократичну Словаччину, СіС – Свобода і Солідарність, СНП – Словацька національна партія, ПЗ – Партія зелених, ПУК – Партія угорської коаліції, ПГП – Партія громадянського порозуміння, ПДЛ – Партія демократичних лівих, СДК – Словацька демократична коаліція, ХДР – Християнсько-демократичний рух, УХДР – Угорський християнсько-демократичний рух.

Конституція СР 1992 р. зафіксувала інституційні засади парламентської системи правління відповідно до демократичних стандартів, але окремі аспекти формування, функціонування і взаємодії вищих органів влади були врегульовані доволі своєрідно та відрізнялися від усталених західних моделей. Інституційні та політичні ризики були закладені у складності парламентської процедури обрання президента, відсутності інституту контрасигнації актів президента, обмеженості засобів впливу президента на

парламентську більшість, наявності у парламенту можливостей відкликати з посади президента та ін. Ретроспективно оцінюючи Конституцію 1992 р., Л. Орос вважає найменш вдалимі ті її положення, які регулювали статус, компетенцію і взаємовідносини парламенту, президента і уряду [5,с.40]. Некритичне осмислення політичних ризиків парламентської демократії і чехословацьких (зокрема соціалістичних) конституційних традицій, швидкоплинність процесу розробки Конституції, а також кон'юнктурні інтереси правлячої еліти – це ті чинники, які негативно вплинули на зміст окремих конституційних положень в частині організації державної влади СР.

В початковий період діяльності словацького парламенту (1990-1994 рр.) проявилось ряд деструктивних характеристик: слабка партійна дисципліна депутатів і нестійкість політичного структурування парламенту, фрагментованість політичних суб'єктів і поляризованість партійного представництва, конфліктність відносин всередині парламенту та з урядом. Нестійкість і динамічність партійного представництва в парламенті відобразилася на стабільності урядових коаліцій. Так, з червня 1990 р. по червень 1994 р. змінилося чотири урядові коаліції, що не могло позитивно позначитися на функціонуванні державної системи в цілому.

Дочасні парламентські вибори 1994 р. були наслідком глибокої політичної кризи, яка черпала своє живлення у протистоянні інституцій, партій та окремих політиків. Результати виборів 1994 р. і формування в парламенті коаліційної більшості на чолі з РЗДС ще більше підвищили градус політичної напруги. Період 1994-1998 рр. – це найбільш складний час у розвитку словацької парламентської демократії, що пов'язано зі спробою інституціоналізації авторитарного режиму. Правляча коаліція на чолі з В. Мечіаром, намагалася сконцентрувати державну владу в своїх руках, обмежити демократичну конкуренцію і перебудувати конституційну систему. Замість демократичного формату взаємодії правлячих та опозиційних партій у парламенті встановилася т.зв. «тиранія більшості» на чолі з РЗДС, при повному нехтуванні інтересами та правами опозиції [1,с.145]. Також гостро-конфліктними були відносини між парламентсько-урядовою коаліцією і президентом М. Ковачем. На заваді зміцненню недемократичного режиму стала критична позиція державних інститутів, включених у систему «стримувань і противаг», консолідація зусиль опозиції, активність громадянського суспільства і підтримка міжнародної спільноти.

Результати парламентських виборів 1998 р. і формування широкої ліво-правоцентристської коаліції на чолі з М. Дзуріндою зафіксували перемогу демократичних сил і старт якісно нового етапу розвитку парламентаризму. В даному контексті Д. Малова, Е. Лаштіц і М. Рибар говорять про консолідацію словацької парламентської демократії і початок періоду т.зв. «функціонального парламентаризму» [2,с.53]. Уряд М. Дзурінди опирався на підтримку чисельної парламентської більшості, але водночас були створені умови для реалізації ключових функцій опозиції відповідно до демократичних стандартів.

В контексті реалізації євроінтеграційної стратегії було здійснено адаптацію законодавства, державно-владних інститутів СР до європейської правової та політичної практики. В 1999 та 2001 рр. було ухвалено ряд конституційних змін, що відкоригували роль вищих державних органів у системі розподілу влади і, тим самим, сприяли відновленню інституційної рівноваги в політичній системі СР. Зокрема, з огляду на кризову практику обрання президента парламентом у 1993-1998 рр., з 1999 р. запроваджено всенародні вибори глави держави, що наблизило Словаччину до напівпрезиденталізму. Концептуально словацькі законотворці переслідували мету посилити арбітражні функції президента й одночасно послабити його повноваження у

виконавчій сфері, щоб статус президента відповідав характеристикам парламентської форми правління [5,с.42]. Серед інших важливих конституційних змін варто виокремити: запровадження механізму відкликання президента з посади на основі народного голосування; розширення можливостей президента щодо розпуску парламенту; запровадження контрасигнування актів президента з боку голови уряду та уповноважених міністрів; розширення повноважень уряду, які передбачають прийняття колегіальних рішень; посилення статусу і повноважень органів судової влади [6].

Подальше вдосконалення законодавства здійснювалося з метою підготовки Словаччини, як члена ЄС, до діяльності у рамках європейських владних структур. Зокрема були впорядковані відносини між парламентом та урядом у питаннях європейської інтеграції, посилені нормотворчі повноваження уряду, створені правові основи для проведення виборів до Європейського парламенту. У 2004 р. словаки вперше взяли участь у виборах до Європарламенту, щоправда, відзначились найнижчою явкою серед усіх країн-членів ЄС (16,96 %) [4].

Попри посилення інституційної рівноваги, політичний розвиток у парламенті впродовж 2001-2006 рр. був нестабільним і супроводжувався партійними розколами, урядовими кризами та складними відносинами парламентських коаліцій з президентами Р. Шустером та І. Гашпаровичем.

Дострокові парламентські вибори 2006 р. були етапними в тому аспекті, що остаточно поклали край тривалому електоральному лідерству РЗДС і визначили домінанта партійної системи на наступне десятиліття – «Напряма – СД» на чолі з Р. Фіцо. Якщо РЗДС, попри формальну перемогу на виборах 1998, 2002 рр., був усунутий від визначення коаліційного формату, то політична гнучкість Р. Фіцо дозволяла йому очолювати всі уряди після 2006 р. (окрім короткого періоду 2010-2012 рр.). Лівоцентристський «Напряма – СД» знаходив можливості для тривалої коаліційної співпраці з націонал-популістськими, правоцентристськими партіями. Тоді як функціонування ідеологічно однорідних правоцентристських коаліцій М. Дзурінди, І. Радічової завершилося розпадом і достроковими виборами в 2006 і 2012 рр. Результати виборів до НРСР 2012 р. були безпрецедентними, оскільки зафіксували абсолютне домінування партії «Напряма – СД». Вперше за час проведення вільних виборів у Словаччині одна партія зуміла здобути більше половини місць у парламенті та самостійно сформувати уряд (див. табл. 1).

Коаліційність є ключовою характеристикою парламентсько-урядової системи Словаччини. Пропорційна виборча система, фрагментація партійної системи, нестійкість політичних клубів у парламенті спонукають до формування багатопартійних коаліцій. За винятком однопартійного уряду Р. Фіцо в 2012-2016 рр., усі інші уряди були коаліційними, що наближає Словаччину до консенсусних демократій згідно моделі А. Лейпхарта.

З огляду на стислий формат презентації результатів дослідження вважаємо за доцільне зосередити увагу на окремих політично проблемних аспектах функціонування словацького парламентаризму.

Політична історія СР засвідчує доволі складні взаємовідносини в площині «парламентсько-урядова більшість – президент». Попри відносно «слабкі» конституційні повноваження президента, його сила проявляється в політичній практиці. Президенти М. Ковач, Р. Шустер, І. Гашпарович, А. Кіска неодноразово ставали дієвим чинником корекції політики правлячих коаліцій. Попри декларування партійної нейтральності, президенти вдавалися до політичного впливу через такі інституційні механізми як кадрові призначення, політичні заяви, доповіді в парламенті, *суспензивне* вето. Приміром, законодавча діяльність НРСР II-III скликання (1998-2002, 2002-2006 рр.) ускладнювалася відносно великою кількістю «ветованих» президентами законів – 72 і 60 відповідно [4].

У 2011 р. у зв'язку з парламентсько-урядовою кризою були внесені зміни до Конституції СР, які посилили позиції президента щодо призначення і функціонування тимчасового уряду (ст.115) [6]. Новелізація Конституції викликала неоднозначну, здебільшого критичну оцінку в фаховому середовищі, оскільки «нетактовно втрутилися в складно формований механізм парламентської форми правління і наблизила словацьку конституційну модель до гібридної (напівпрезидентської) форми правління» [5,с.45].

Іншим проблемним моментом словацького парламентаризму, що знаходить свій вияв у діяльності НРСР, є невідповідність між формальним визнанням значення парламентських комітетів та їх реальним впливом на законодавчий процес. Дослідники наголошують на парадоксальності ситуації, коли Конституція встановлює відносно сильний статус комітетів, але їх дійсний вплив обмежується з боку партійних парламентських клубів [2,с.58]. Практика законодавчого процесу засвідчує, що парламентські комітети мало користуються конституційним правом законодавчої ініціативи, на відміну від депутатів та уряду. Наприклад, у 2012-2016 рр. із 1372 законопроектів депутатами внесено 956, урядом – 411 і тільки 4 – парламентськими комітетами; у 2010-2012 рр. з 364 законопроектів внесено депутатами 229, урядом – 130, комітетами – 5; у 2006-2010 рр. з 963 законопроектів депутати внесли 478, уряд – 478, комітети – 7 [4]. Визначальний вплив політичних партій (клубів), динамічне оновлення депутатського корпусу та іноді низький професійний рівень депутатів ускладнюють вплив парламентських комітетів на законодавчий процес.

Однією з основних проблем інституціоналізації парламентаризму є високий ступінь фрагментації і флуктації політичної структури НРСР, що ускладнює делегаційний зв'язок між виборцями та партіями/депутатами/урядом. Фрагментація фіксується, насамперед, у значній кількості суб'єктів виборчого процесу, які складаються ще з доволі самостійних політичних груп, умовно об'єднаних необхідністю подолання п'ятивідсоткового виборчого бар'єру. В парламенті внутрішньопартійна динаміка інтенсифікується і призводить до конфліктів, розколів партій і їх парламентських клубів. Попри партійний принцип обрання депутатів і намагання партій контролювати своїх делегатів, парламентарі часто користуються правом вільного мандата, змінюючи парламентський клуб чи залишаючись політично незалежними. Наприклад, на кінець відповідної каденції парламенту кількість незалежних депутатів становила в 2006-2010 рр. – 15, 2010-2012 рр. – 7, 2012-2016 рр. – 25 чол.[4].

Не сприяє стабільності парламентсько-урядової системи постійне оновлення парламентського представництва партій. Приміром, з 2010 по 2016 рр. партійне представництво оновилося на 75%, оскільки 6 з 8 партій нинішнього парламенту до 2010 р. не мали досвіду парламентської діяльності. На протигагу програмним партіям роль нових, нестандартних партій у політиці зростає і, попри протестну риторіку, ці сили зацікавлені стати частиною правлячих коаліцій [3,с.196].

У процесі свого розвитку словацька парламентська демократія виробила недостатньо ефективні інституційні запобіжники щодо вступу до парламенту антисистемних, екстремістських політичних сил. Деструктивною особливістю нинішнього складу НРСР є представництво політичної партії, діяльність якої має правоекстремістські ознаки («Котлеба – НПНС»). Водночас на сучасному етапі партія Котлеби мало впливає на державну політику, оскільки знаходиться в політичній ізоляції та володіє нульовим коаліційним потенціалом.

Формалізовані методики аналізу партійного представництва в парламенті фіксують значну динамічність показників впродовж 1990-2016 рр. з різким посиленням

фрагментації (ENPS), деконцентрації (A) і плюралізації (N) партійної системи після виборів 2016 р., що засвідчує додаткові ризики для стабільності парламентсько-урядової системи (див. табл. 2). В контексті оцінки стабільності функціонування парламенту СР, варто відзначити, що дочасні вибори відбулися тричі в 1994, 2006 і 2012 рр. і були результатом парламентсько-урядової кризи.

Таблиця 2.

Показники індексу ефективної кількості партії (ENPS), індексу агрегації (A) і кількість політичних суб'єктів в словацькому парламенті (N) за результатами виборів 1990-2016 рр.

	1990	1992	1994	1998	2002	2006	2010	2012	2016
ENPS	4,9	3,2	4,4	4,7	6,1	4,8	4,0	2,8	5,7
A	4,6	9,9	5,8	4,8	3,4	5,6	6,9	9,3	3,5
N	7	5	7	6	7	6	6	6	8

Висновки. Розвиток словацького парламентаризму був обумовлений комплексом інституційних, партійно-політичних чинників і реалій поточного політичного процесу. Становлення парламентської демократії в Словаччині відбувалося в умовах стрімких політичних трансформацій і конституювання державності, що ускладнювало вибір оптимальної конфігурації інституційного дизайну. У сер. 1990-х рр. апробація специфічної конструкції парламентської системи правління у поєднанні з авторитарними устремліннями правлячих сил привела до дестабілізації політичної системи і кризи словацької демократії. Після 1998 р. демократичні перетворення, адаптація до європейських правових стандартів, оптимізація механізму розподілу влади додали стабільності системі державно-владних відносин в СР, але проблема вдосконалення парламентської демократії залишається відкритою.

Партійний чинник був визначальним на всіх етапах розвитку словацького парламентаризму, що, зрештою, відповідає реаліям функціонування сучасних парламентських демократій. Парламентські вибори 1990-2016 рр. зафіксували значну партійно-політичну динаміку парламентаризму, яка відображає ключові проблеми та тенденції розвитку країни на відповідному етапі.

Серед основних політично проблемних аспектів функціонування словацького парламентаризму варто виокремити: складність взаємовідносин у площині «парламентсько-урядова більшість – президент»; невідповідність між формальним значенням парламентських комітетів та їх реальним впливом на законодавчий процес; високий ступінь фрагментації і флуктації політичної структури НРСР; нестабільність парламентського представництва партій та ін. Нестабільність структури політичних партій і партійної системи СР створює ризики для стабільності парламентської демократії, що вимагає багатоваріантного прогностичного аналізу та подальшого інституційного вдосконалення.

1. Ключкович А. «Дефіцит демократії» в Словаччині у 1994-1998 рр. і реакція європейської спільноти / А. Ключкович // Вісник Прикарпатського університету. Політологія. – 2013. – Випуск 6-7. – С. 142-148; Klyuchkovych A. «Defitsyt demokratii» v Slovachchyni u 1994-1998 rr. i reaktsiia yevropeiskoi spilnoty / A. Klyuchkovych // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia. – 2013. – Vypusk 6-7. – S. 142-148.

2. Malová D. Slovensko ako nový členský štát Európskej Únie : výzva z periferie? / D. Malová, E. Láštík, M. Rybář. – Bratislava : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2005. – 184 s.

3. Marušiak J. Political Entrepreneurs as a Challenge for the Party System in Slovakia / J. Marušiak // Politologicky casopis. – 2017. – Vol. 24. – №. 2. – P. 179-200.

4. Národná rada Slovenskej republiky [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.nrsr.sk/web/>

5. Orosz L. Dvadsat' rokov Ústavy Slovenskej republiky / L. Orosz // Roczniki administracji i prawa. Teoria i praktyka. – 2012. – R. 12. – S. 35 – 52.

6. Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. Aktuálne znenie: 01.06.2017 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>

References

1. Kliuchkovych A. «Defitsyt demokracii» v Slovachchyni u 1994-1998 rr. i reaktsiia yevropeiskoi spilnoty / A. Kliuchkovych // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia. – 2013. – Vypusk 6-7. – S. 142-148; Klyuchkovych A. «Defitsyt demokracii» v Slovachchyni u 1994-1998 rr. i reaktsiia yevropeiskoi spilnoty / A. Klyuchkovych // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia. – 2013. – Vypusk 6-7. – S. 142-148.

2. Malová D. Slovensko ako nový členský štát Európskej Únie : výzva z periferie? / D. Malová, E. Láštic, M. Rybář. – Bratislava : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2005. – 184 s.

3. Marušiak J. Political Entrepreneurs as a Challenge for the Party System in Slovakia / J. Marušiak // Politologicky casopis. – 2017. – Vol. 24. – №. 2. – P. 179-200.

4. Národná rada Slovenskej republiky [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.nrsr.sk/web/>

5. Orosz L. Dvadsať rokov Ústavy Slovenskej republiky / L. Orosz // Roczniki administracji i prawa. Teoria i praktyka. – 2012. – R. 12. – S. 35 – 52.

6. Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. Aktuálne znenie: 01.06.2017 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>

The article deals with the development of the president's institution through the prism of state-power relations, constitutionalism and political transformations in the Slovak Republic. Noted that the process of democratic transformations in the Slovak Republic is closely linked to the development of the institute of parliamentarism, which occupies a central place in the system of power relations.

The constitutional model of Slovak parliamentarism is analyzed. It is concluded that in the constitution 1992 many provisions were formulated vaguely and provoked institutional conflicts. Constitutional amendments (1999, 2001) partly reinstated the institutional balance in the system of power relations. Slovakia is dynamically reacting to political crises and is looking for the possibility of constitutionally improving the institution of the parliamentarism.

The party representation in the Slovak parliament during 1990-2016 was found out. The author highlighted the main problems of the functioning of the Slovak parliamentarism: high degree of fragmentation and fluctuation of the political structure of parliament; the instability of the parliamentary representation of the political parties and others.

It is substantiated that the development of Slovak parliamentarism was due to a complex of institutional, party political factors and the realities of the current political process. The author emphasizes that the instability of the structure of political parties and the party system in the Slovak Republic creates risks for the stability of parliamentary democracy. The author comes to the conclusion, that the institute of parliamentarism played an important role in the democratic transformation, legitimation and institutional consolidation of the political system in the Slovak Republic.

Keywords: Slovak Republic, parliamentarism, division of power, constitutional model, political parties, democratization.

УДК 323.22 + 328.123 + 328.18

ББК 66.04

Віталій Кольцов

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК ВИЯВ НАДНАЦІОНАЛЬНОЇ ОПОЗИЦІЙНОСТІ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

Проаналізовано феномен і природу євроскептицизму як безпосереднього вияву наднаціональної опозиційності країн Вишеградської групи до ЄС. З'ясовано реальні чинники/причини і практичні вияви/особливості євроскептицизму в країнах регіону. Підтверджено доцільність типологізації євроскептицизму в країнах Вишеградської групи на суспільний, партійний та громадянський, а також «жорсткий» (принциповий) та «м'який» (випадковий). Вмотивовано доцільність апелювання до тривимірної природи євроскептицизму – як політичного, економічного та культурного/ідентифікаційного феномену, який накладається на національну й наднаціональну конкуренцію партій і рухів у ліво-правому ідеологічному спектрі. Аргументовано відмінності